

Regeringens proposition

1981/82:212

om viss följdlagstiftning till hälso- och sjukvårdslagen m.m.

beslutad den 25 mars 1982.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

KARIN AHRLAND

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till vissa följdändringar i andra lagar med anledning av förslaget till hälso- och sjukvårdslag (prop. 1981/82:97). Dessutom föreslås att ett förtydligande görs i lagen (1960:408) om behörighet att utöva läkaryrket av innebörd att endast den som har svensk legitimation är behörig att yrkesmässigt bedriva enskild läkarverksamhet.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1944:133) om kastrering

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1944:133) om kastrering skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §¹

Kastrering skall utföras å lasarett, därmed jämförlig allmän anstalt eller sjukstuga av där anställda läkare. Utan hinder härav må socialstyrelsen, där styrelsen så prövar erforderligt, medgiva viss läkare att utföra sådan åtgärd å anstalt som nyss sagts eller å annan anstalt.

Endast den som är behörig att utöva läkaryrket får utföra kastrering. Åtgärden skall ske på sjukhus eller på annan vårdinrättning som socialstyrelsen godkänner.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.

¹ Senaste lydelse 1971:588.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1960:408) om behörighet att utöva läkaryrket

Härigenom föreskrivs att 1 och 8 §§ lagen (1960:408) om behörighet att utöva läkaryrket skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Behörig att utöva läkaryrket är

- a) den som är legitimerad enligt 2 §;
 b) den som är förordnad att uppehålla statlig eller kommunal läkartjänst eller att tjänstgöra såsom extra läkare eller såsom amanuens vid klinik eller poliklinik, där medicinsk undervisning bedrivs; samt

c) i den utsträckning, som för varje fall särskilt anges, den som enligt 9 § innehar begränsad behörighet att utöva läkaryrket.

- b) den som är förordnad att uppehålla statlig, *landstingskommunal* eller kommunal läkartjänst eller att tjänstgöra som *klinisk amanuens* vid *vårdinrättning*, där medicinsk undervisning bedrivs; samt

Endast den som är behörig enligt första stycket a) har rätt att yrkesmässigt bedriva enskild läkarverksamhet.

8 §¹

Förordnande, som medför behörighet att utöva läkaryrket, meddelas av socialstyrelsen eller, efter styrelsens bemyndigande, av *sjukvårdsstyrelse, sjukhusdirektion* eller annan myndighet.

Förordnande, som medför behörighet att utöva läkaryrket, meddelas av socialstyrelsen eller, efter styrelsens bemyndigande, av *hälso- och sjukvårdsnämnd, organ som avses i 11 § hälso- och sjukvårdslagen (1982:00)* eller annan myndighet.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.

¹ Senaste lydelse 1971:621.

3 Förslag till

Lag om ändring i stadgan (1970:88) om enskilda vårdhem m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om stadgan (1970:88) om enskilda vårdhem m.m.¹

dels att i 17 § ordet "sjukvårdsstyrelse" skall bytas ut mot "hälso- och sjukvårdsnämnden",

dels att 2 och 16 §§ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §²

Stadgan är ej tillämplig på

1. omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, varom finns särskilda bestämmelser,

2. vård av handikappade, till vilken statsbidrag utgår,

3. kontrollerad familjevård eller därmed jämförlig vård,

4. anstalt, avsedd för riksförsäkringsverkets sjukvårdande verksamhet,

5. sådant hem för vård eller boende för vilket krävs tillstånd enligt 69 § socialtjänstlagen (1980:620),

6. annat i 1 § avsett vårdhem för vilket regeringen meddelat särskilda föreskrifter.

Har enskilt vårdhem inrättats med bidrag av statsmedel eller utgår statsbidrag till dess drift, skall stadgan tillämpas endast i den mån den ej strider mot statsbidragsbestämmelserna.

Med kontrollerad familjevård avses sådan slutet psykiatrisk vård som i anslutning till sjukhuset anordnas i enskilt hem.

16 §³

Vårdhemsläkare åligger att

1. ansvara för den medicinska vården vid hemmet, i den mån ej annan läkare svarar för denna,

2. se till att vid hemmet vårdas endast sådana personer för vilka det är godkänt och som lämpligen kan vårdas där,

3. regelbundet besöka hemmet,

4. ha tillsyn över hygien och utrustningen vid hemmet,

5. se till att av socialstyrelsen föreskriven journal föres vid hemmet och förvaras där,

¹ Senaste lydelse av 17 § 1977:375.

² Senaste lydelse 1981:45.

³ Senaste lydelse 1975:858.

Nuvarande lydelse

6. om någon i samband med behandling vid hemmet åsamkats skada eller sjukdom av allvarlig beskaffenhet eller anledning föreligger att befara att sådan skada eller sjukdom senare kommer att uppstå på grund av behandlingen, omedelbart anmäla förhållandet till socialstyrelsen och till polismyndigheten i orten, dock att sådan anmälan ej kräves, om det är uppenbart att vårdslöshet eller försummelse icke förelegat vid behandlingen,

7. omedelbart anmäla till polismyndigheten om vid dödsfall behov av rättsmedicinsk obduktion eller annan rättsmedicinsk undersökning kan antagas föreligga.

Föreslagen lydelse

6. omedelbart anmäla till socialstyrelsen om någon i samband med vård eller behandling vid hemmet drabbats av eller utsatts för risk att drabbas av allvarlig skada eller sjukdom,

---

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.

4 Förslag till Lag om ändring i transplantationslagen (1975:190)

Härigenom föreskrivs att 3 § transplantationslagen (1975:190) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse . . . . . *Föreslagen lydelse*.

3 §

Ingrepp som avses i denna lag skall företagas på *lasarett eller därmed jämförligt sjukhus*. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer kan föreskriva att ingrepp enligt lagen får företagas vid annan institution än sådan som nu har sagts.

Beslut om ingrepp fattas av *överläkare eller biträdande överläkare vid sjukhus eller föreståndare för annan institution som avses i första stycket*. Sådant beslut får dock icke fattas av läkare som ansvarar för vården av den person till vilken transplantation skall ske.

Ingrepp som avses i denna lag skall företagas på *sjukhus*. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer kan föreskriva att ingrepp enligt lagen får företagas vid annan institution än sådan som nu har sagts.

Beslut om ingrepp fattas vid *sjukhus* av *överläkare och vid annan institution av föreståndaren*. Sådant beslut får dock icke fattas av läkare som ansvarar för vården av den person till vilken transplantation skall ske.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.

SOCIALDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringsammanträde
1982-03-25

Närvarande: statsministern Fälldin, ordförande, och statsråden Wikström, Friggebo, Dahlgren, Åsling, Söder, Johansson, Wirtén, Andersson, Boo, Petri, Eliasson, Gustafsson, Elmstedt, Ahrland, Molin

Föredragande: statsrådet Ahrland

Proposition om viss följdlagstiftning till hälso- och sjukvårdslagen m.m.

---

1 Inledning

Propositionen 1981/82:97 om hälso- och sjukvårdslag, m.m. förelades riksdagen i januari 1982. Den nya lagen innebär en övergång från en lag med detaljerade regler om sjukvårdens organisation och förvaltning till en målinriktad ramlag för hälso- och sjukvården. Flera begrepp i den gamla lagen har försvunnit eller ändrats i hälso- och sjukvårdslagen. Denna medför behov av följdändringar i ett flertal lagar.

I prop. 1981/82:97 lades fram förslag, förutom till hälso- och sjukvårdslagen, till en lag om vissa läkartjänster vid enheter inom den landstingskommunala hälso- och sjukvården. Denna lag ersätter delvis kungörelsen (1970:704) om kommunala undervisningssjukhus. Vidare föreslogs i propositionen en följdändring i lagen (1980:12) om förtroendenämnder inom hälso- och sjukvården. Redan i propositionen förutskickade jag att ytterligare förslag till följdändringar skulle komma att föreläggas riksdagen under våren 1982.

Jag lägger nu fram förslag till dessa följdändringar.

Med hänsyn till förslagets relativt okomplicerade karaktär anser jag att lagrådet inte behöver höras över lagändringarna.

2 Föredragandens överväganden

2.1 Lagen (1944:133) om kastrering

Enligt 5 § lagen om kastrering skall kastrering utföras på lasarett, därmed jämförlig allmän anstalt eller sjukstuga. Åtgärden skall utföras av en läkare

som är anställd vid anstalten. Socialstyrelsen kan medge att åtgärden får utföras av annan läkare och på annan anstalt. En liknande bestämmelse fanns i den tidigare lagen om sterilisering som upphävdes år 1976.

Enligt steriliseringslagen (1975:580) får sterilisering utföras endast av den som är behörig att utöva läkaryrket. Sterilisering av kvinna skall ske på allmänt sjukhus eller på annan sjukvårdsinrättning som socialstyrelsen godkänner.

I hälso- och sjukvårdslagen har begreppet sjukhus tills vidare behållits medan indelningen av sjukhus i olika typer som lasarett, sjukstugor etc. saknar motsvarighet i den nya lagen.

I prop. 1981/82:97 används i stället för "sjukvårdsinrättning" begreppet "vårdinrättning" eftersom landstingskommunernas ansvar enligt hälso- och sjukvårdslagen omfattar även förebyggande insatser.

Jag föreslår att bestämmelsen i kastreringslagen ändras så att den i sak överensstämmer med vad som numera enligt steriliseringslagen gäller för sterilisering av kvinnor.

Kastrering skall således få utföras endast av den som är behörig att utöva läkaryrket. Åtgärden skall ske på ett sjukhus eller på en annan vårdinrättning som socialstyrelsen godkänner.

2.2 Lagen (1960:408) om behörighet att utöva läkaryrket

Behörig att utöva läkaryrket är enligt 1 § lagen om behörighet att utöva läkaryrket dels den som är legitimerad dels den som är förordnad att uppehålla statlig eller kommunal läkartjänst eller att tjänstgöra som extra läkare eller som amanuens vid klinik eller poliklinik där medicinsk undervisning bedrivs dels, under vissa förutsättningar, den som uppehåller distriktsläkarbefattning i angränsande läkardistrikt i Finland eller Norge.

Lagen är föremål för översyn av 1981 års behörighetskommitté (S 1980:11). Jag har dock ansett att följdändringarna bör göras nu.

Socialstyrelsen har i skrivelse den 11 februari 1982 föreslagit att endast den som innehar svensk legitimation som läkare skall få bedriva enskild läkarverksamhet här i landet. Enligt styrelsen har avsikten bakom nuvarande regler givetvis varit att den behörighet som följer med förordnande på läkartjänst i princip skall vara begränsad till de göromål som är förenade med den tjänst som förordnandet avser.

Sveriges läkarförbund har i skrivelse till kommittén ifrågasatt lämpligheten av att läkare med förordnandebehörighet har möjlighet att bedriva privat praktik vid sidan av tjänsten.

Jag delar socialstyrelsens inställning att behörighetsbestämmelserna bör förtydligas. Enligt min mening bör förtydligandet ske genom att ett andra stycke införs i 1 § lagen om behörighet att utöva läkaryrket. Innebörden av tillägget bör vara att endast den som är behörig att utöva läkaryrket på grund av legitimation skall ha rätt att yrkesmässigt bedriva enskild läkarverksamhet.

Den som har förordnandebehörighet bör dock i begränsad omfattning kunna förskriva läkemedel och utfärda intyg som inte kräver särskild tjänsteställning eller behörighet. Den som har sådan behörighet bör också även utom tjänsten kunna utföra undersökning åt polisen vid misstanke om trafiknykterhetsbrott. Han bör naturligtvis också kunna ge första läkarhjälp vid en olycka. Han handlar då under fullt yrkesansvar och är t.ex. underkastad allmänna läkarinstruktionens bestämmelser.

Beteckningen "extra läkare" i 1 § första stycket b) har ingen motsvarighet i hälso- och sjukvårdslagen. Den bör därför utgå ur paragrafen. Begreppen "klinik" och "poliklinik" används inte heller i den nya lagstiftningen. Jag föreslår att dessa begrepp här ersätts av ordet "vårdinrättning". Samtidigt bör i bestämmelsen ordet "klinisk" skjutas in före ordet "amanuens". Någon saklig ändring sker inte härigenom. För att helt undvika missförstånd bör i uppräknningen av tjänster som ger behörighet särskilt nämnas, förutom statlig och kommunal läkartjänst, även landstingskommunal läkartjänst.

I 8 § bör orden "sjukvårdsstyrelsen" och "sjukhusdirektion" ersättas med motsvarande begrepp i den nya lagen, dvs. "hälso- och sjukvårdsnämnden" resp. "organ som avses i 11 § hälso- och sjukvårdslagen".

2.3 Stadgan (1970:88) om enskilda vårdhem m.m.

Enligt 2 § 3 tillämpas vårdhemsstadgan inte på kontrollerad familjevård eller därmed jämförlig vård. Med kontrollerad familjevård avses enligt 30 § sjukvårdslagen sådan vård för sjuka som är föremål för slutna psykiatrisk vård som i anslutning till sjukhus anordnas i ett enskilt hem. Bestämmelsen saknar motsvarighet i hälso- och sjukvårdslagen. Kontrollerad familjevård förekommer fortfarande i flera landstingskommuner men verksamheten torde under senare år ha minskat i omfattning. För att innebörden av undantaget i 2 § 3 skall bli helt klar, föreslår jag att definitionen på kontrollerad familjevård i sjukvårdslagen med vissa redaktionella ändringar förs över till 2 § vårdhemsstadgan som ett tredje stycke.

I 16 § vårdhemsstadgan finns en motsvarighet till den s.k. Lex Maria i 10 § tredje stycket sjukvårdskungörelsen. Enligt stadgan skall vårdhemsläkaren omedelbart anmäla till socialstyrelsen och polismyndigheten på orten om någon i samband med behandling vid vårdhemmet åsamkats allvarlig skada eller sjukdom eller sådan skada eller sjukdom senare kommer att uppstå på grund av behandlingen. Anmälan behöver inte göras om det är uppenbart att vårdslöshet eller försummelse inte förelegat vid behandlingen.

I prop. 1981/82:97 har jag framhållit att regeringen avser att utnyttja fullmakten i 19 § hälso- och sjukvårdslagen till att utfärda bestämmelser om skyldighet för landstingskommunerna att till socialstyrelsen anmäla skador och sjukdomar som inträffat i vården och som inte ligger inom ramen för vad som kunnat förutses eller utgör en normal risk. Huvudsyftet med bestämmelsen bör vara att få till stånd en objektiv utredning om anledningen till det

inträffade. Viktigast är dock att anmälan kan leda till att socialstyrelsen utfärdar föreskrifter eller på annat sätt ingriper för att förebygga att liknande händelser inträffar framdeles. Anmälningsskyldigheten bör inte begränsas till skador och sjukdomar som uppkommit till följd av vårdslöshet eller försummelse. Någon skyldighet enligt sjukvårdslagstiftningen bör inte föreligga att göra anmälan till polismyndigheten.

Anmälan av vårdhemsläkaren bör sålunda i fortsättningen göras endast till socialstyrelsen och i fall någon i samband med vård eller behandling vid vårdhemmet har drabbats av en allvarlig skada eller sjukdom eller utsatts för risk att drabbas av en sådan skada eller sjukdom. Härav följer att anmälan inte skall ske om det inträffade ligger inom ramen för vad som kunnat förutses.

Risikfallet avser inte enbart den situationen att ett olyckstillbud förekommit och slutat lyckligt. Även den situationen avses då det finns skäl att anta att en skada eller sjukdom senare kommer att uppstå.

2.4 Transplantationslagen (1975:190)

Enligt 3 § transplantationslagen skall transplantation utföras på lasarett dvs. ett sjukhus som är avsett såväl för svåra som lindriga fall. Som tidigare påpekats har begreppet sjukhus t.v. behållits i hälso- och sjukvårdslagen medan bestämmelsen om indelning av sjukhus i lasarett, sjukstugor och sjukhem utgått. Enligt min mening räcker det att i paragrafen ange att transplantation skall göras på sjukhus. Någon risk att transplantation skulle komma att göras på ett sjukhus som inte har tillräckliga resurser härför finns inte. Enligt 3 § transplantationslagen kan regeringen eller socialstyrelsen föreskriva att transplantation får företas på annan institution än sjukhus. Någon ändring häri föreslås inte.

Beslut om transplantation kan enligt paragrafens andra stycke fattas av överläkare eller biträdande överläkare. Begreppet biträdande överläkare har utgått i hälso- och sjukvårdslagen och bör inte heller finnas kvar i detta stycke. Med stöd av 14 § andra stycket hälso- och sjukvårdslagen blir det möjligt även för läkare som förordnats att fullgöra en överläkares åligganden att besluta om transplantation.

2.5 Övriga lagar

Av de lagar i vilka följdändringar i och för sig borde göras är ett par f.n. föremål för översyn. I fråga om en av lagarna har en översyn skett och ändringsförslag bereds inom regeringskansliet. Jag har övervägt om följdändringarna i dessa lagar bör göras nu eller om de kan anstå. Jag har därvid ansett att ändringarna kan anstå om några tillämpningsproblem inte kan förväntas uppkomma härigenom. Jag vill i sammanhanget peka på övergångsbestämmelsen till hälso- och sjukvårdslagen om att när det i en lag eller

en annan författning finns en hänvisning till en föreskrift som ersatts genom en bestämmelse i hälso- och sjukvårdslagen den nya bestämmelsen i stället skall tillämpas.

De lagar i vilka följdändringar sålunda enligt min bedömning inte bör göras nu är följande:

Lagen (1966:293) om beredande av sluten psykiatrisk vård i vissa fall (LSPV). Lagen ses över f. n. av socialberedningen (S 1980:07). I prop. 1981/82:72 läggs förslag fram om ett flertal ändringar i LSPV. Riksdagen har ännu inte tagit ställning till propositionen. Ordet "klinik" förekommer i 6 och 10 §§ LSPV i den lydelse lagen har enligt förslagen i propositionen. Enligt 6 § får vårdintyg i princip inte godtas för intagning på den klinik där den läkare som har utfärdat intyget tjänstgör. Har intagning likväl undantagsvis grundats på vårdintyg från sådan läkare, skall utskrivningsnämnden pröva om fortsatt vård kan beredas patienten enligt LSPV.

Klinikbegreppet används inte i den nya hälso- och sjukvårdslagen. Jag har därför övervägt om 6 och 10 §§ redan nu bör följdändras. Jag har därvid bl. a. övervägt om begreppet kan ersättas med något mera allmänt begrepp. Jag har emellertid stannat för att inte nu föreslå någon ändring. LSPV är föremål för översyn. Någon tveksamhet torde heller inte behöva uppkomma om innebörden av bestämmelserna. Vad som avses med klinik är väl inarbetat. Det förtjänar måhända också att påpekas att någon definition av klinikbegreppet inte heller finns i nuvarande lagstiftning.

Det är angeläget att bestämmelserna inte hindrar en önskvärd utveckling av den psykiatriska vården. Jag vill därför påpeka att det förhållandet att ordet klinik används i 6 och 10 §§ inte innebär något krav på landstingskommunen att sjukhus som meddelar vård enligt LSPV skall vara indelade i kliniker. När ett sjukhus är indelat på detta sätt skall naturligtvis bestämmelserna iakttas. Väljer landstingskommunen en annan indelning ankommer det naturligtvis i sista hand på de tillämpande myndigheterna att avgöra hur de aktuella bestämmelserna skall tolkas. En rimlig tolkning torde vara att ett vårdintyg inte får godtas för intagning inom den medicinska enhet eller verksamhet där läkaren som utfärdat intyget tjänstgör, dvs. motsvarigheten till kliniken. Socialberedningens översyn av LSPV skall – som jag framhållit i prop. 1981/82:97 – bl. a. syfta till att begreppen överläkare, sjukhus, öppen och sluten vård avskaffas. Beredningen bör även i övrigt i sitt arbete utgå från att landstingskommunerna när det gäller den psykiatriska vården, liksom när det gäller annan hälso- och sjukvård, bör ha stor frihet att själva bestämma hur vården skall organiseras.

Lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda. En översyn av lagen har skett genom omsorgskommittén, vars betänkande (SOU 1981:26) Omsorger om handikappade efter remissbehandling bereds i socialdepartementet.

Smittskyddslagen (1968:231). Lagen överses enligt beslut nyligen av en särskild utredare. När det gäller denna lag vill jag peka på att jag i propositionen (prop. 1981/82:97) Hälso- och sjukvårdslag, m. m. – med

anledning av ett påpekande från lagrådet – förklarat att det i samband med följdpropositionen till hälso- och sjukvårdslagen skulle övervägas om bestämmelserna i 25 § 2 mom. punkterna 1 och 2 sjukvårdslagen – som saknar motsvarighet i hälso- och sjukvårdslagen – bör föras över till smittskyddslagen. I direktiven till utredaren har angivits att översynen även bör omfatta denna fråga.

3 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att antaga de inom socialdepartementet upprättade förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1944:133) om kastrening.
2. lag om ändring i lagen (1960:408) om behörighet att utöva läkaryrket,
3. lag om ändring i stadgan (1970:88) om enskilda vårdhem m. m.,
4. lag om ändring i transplantationslagen (1975:190).

Förslaget under 1 har upprättats i samråd med chefen för justitiedepartementet.

4 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.